HEYDƏR ƏLİYEV İRSİ AZƏRBAYCAN DÖVLƏTÇİLİYİ TARİXİNDƏ

İradə HÜSEYNOVA,
Bakı Dövlət Universitetinin
Qafqaz xalqları tarixi kafedrasının
müdiri, tarix elmləri doktoru, professor,
Azərbaycan Respublikasının
Əməkdar müəllimi,
YAP Siyasi Şurasının üzvü.

Hazırkı dövrdə Azərbaycanın dövlət suverenliyi və iqtisadi müstəqilliyi, onun xarici iqtisadi əlaqələrinin sistemli olaraq genişlənməsi və dünya iqtisadiyyatına daha dərin bir şəkildə inteqrasiya prosesi hələ 1970-1980-ci illərdə ulu öndər Heydər Əliyev tərəfindən təməli qoyulmuş potensiala əsaslanır.

Bu, bir danılmaz faktdır ki, respublikamızın çoxəsrlik dövlətçilik tarixində Heydər Əliyev dövrü misilsiz əhəmiyyət kəsb edir. Dünya şöhrətli siyasətçi, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev öz müdrik fəaliyyəti ilə çağdaş Azərbaycan tarixinin ən şanlı və parlaq səhifələrini yaradıb. Ulu öndər Azərbaycanı dünyaya tanıdıb, onun etibarlı və nüfuzlu tərəfdaş olduğunu sübut edib. Bu dahi şəxsiyyət bir qərinəni əhatə edən dövrdə Azərbaycana rəhbərlik edib, 5 ildən artıq SSRİ kimi böyük bir dövlətin ali rəhbərlərindən olub. Müasir Azərbaycanın memarı Heydər Əliyev bu barədə belə deyirdi: "14 il burada çalışdım. Beş ildən artıq Moskvada işləyərkən yenə də Azərbaycana daha çox vəsait ayırmaqla, respublikamızın işini daha da irəliyə aparmaqla məşğul oldum. Mən üst-üstə 20 il bu işləri gördüm".

Haqlı olaraq bu gün biz fəxrlə qeyd edə bilərik ki, indiki dövlət suverenliyimiz və iqtisadi müstəqilliyimizin təməli 1970-1985-ci illərdə qoyulmuşdur.

Böyük rəhbərimiz Heydər Əliyev haqqında ilk doktorluq dissertasiyasının müəllifi kimi və ulu öndərin irsini, həyat və fəaliyyətini dərindən araşdıran tarixçi-alim kimi bu illərdə bir çox maraqlı faktların üzə çıxarılmasına nail olmuşam. Qeyd etdiyim kimi, ümummilli liderin hakimiyyətinin birinci dövründə respublikamız, iqtisadiyyatımız tənəzzüldən inkişafa doğru istiqamət götürdü. Həmin dövrün statistikasına nəzər salanda bunu əyani şəkildə görmək olar. Məsələn, 1971-ci ildə respublikanın neftçıxarma tarixində ilk dəfə olaraq milyardıncı ton neft çıxarılmışdı. Pambıq istehsalı 1971-ci ildə 381,6 min ton idisə, 1981-ci ildə 1 milyon tona, üzüm istehsalı 381,9 min tondan 1 milyon 616 min tona, taxıl istehsalı 211,9 min tondan 1 milyon 150 min tona çatmışdı. Ulu öndərin ölkəmizə rəhbərlik etdiyi birinci dövrdə (yəni cəmi 14 ildə) iri sənaye müəssisələrinin ümumi sayı 1048-ə çatdırılmışdı. Əsas istehsal sahəsi olan neft sənayesi, energetika, qara metallurgiya, kimya və neft kimyası sənayesi inkişaf etdikcə Azərbaycan keçmiş SSRİ-nin ən qabaqcıl respublikalarından birinə çevrilirdi. 1982-ci ildə kimya və neft-kimya sənayesinin, maşınqayırma və metal emalının, yüngül və yeyinti məhsulları sənayesinin xüsusi çəkisi sənayenin strukturunda 1913-cü ildəki 14,8 faizə qarşı 75,6 faiz təşkil edirdi.

Sovet hakimiyyəti dövründə qeyri-adi sayılan rəsmi mərasimlərdə ana dilində danışmaq təşəbbüsü ilk olaraq Heydər Əliyev tərəfindən qaldırılmışdı və bununla da bu sahədə olan "status-kvo"ya son qoyulmuşdu. Böyük rəhbərin doğma dilimizlə bağlı mühüm addımları bununla bitməmişdi. Belə ki, böyük müqavimətləri dəf edərək Azərbaycan SSR-in 1978-ci il Konstitusiyasına Azərbaycan dilinin dövlət dili olması barədə məşhur 73-cü maddənin salınması Heydər Əliyevin böyük siyasi iradəsinin və gələcək məqsədinin ifadəsi idi. 1995-ci il oktyabrın 31-də müstəqil Azərbaycan Respublikasının Konstitusiya layihəsinin dövlət dili haqqında maddəsinin müzakirəsində Konstitusiya Komissiyasının sədri Heydər Əliyev 1978-ci il Azərbaycan SSR Konstitusiyasına 73-cü maddənin salınmasının əhəmiyyətindən danışaraq demişdir: "...O zamanın şəraitində respublikamızda, ümumiyyətlə, ölkəmizin tarixində çox böyük hadisə idi".

Heydər Əliyev fenomeninin unikallığı ondadır ki, o, öz siyasətini heç bir zaman birtərəfli qurmurdu. Ümummilli liderin gördüyü işlər kompleks tədbirlər sistemindən ibarət idi. Bu baxımdan, 1970-ci illərdə Azərbaycanda milli hərbi kadr hazırlığına başlanılması xüsusi olaraq maraq doğurur. Məlumdur ki, sovet hakimiyyəti illərində azərbaycanlılar hərbi kadr hazırlığına və SSRİ hərbi elitasına yaxın buraxılmırdılar. Halbuki, Azərbaycan ərazisində SSRİ səviyyəsində strateji əhəmiyyət kəsb edən bir neçə ali hərbi məktəb var idi. Həmin məktəblərdə təhsil alan kursantların milli mənsubiyyəti Azərbaycan üçün həqiqətən acınacaqlı idi. Respublika ərazisində yerləşməsinə baxmayaraq, bu məktəblərin minlərlə məzunu arasında yalnız beş-altı azərbaycanlı vardı və onların da çoxu "beynəlmiləl" ailələrin üzvləri idilər. Təbii ki, bu tendensiya həmişə azərbaycanlı olması ilə fəxr edən Heydər Əliyev kimi böyük şəxsiyyəti narahat etməyə bilməzdi. Dövlət başçısının şəxsi müdaxiləsi və qayğısı ilə 70-ci illərdən başlayaraq, Bakıdakı ali hərbi məktəblərə qəbul olunan gənclərin sırasında azərbaycanlıların sayı intensiv şəkildə artmağa başladı. Artıq 1979-cu ilin statistikasına görə, kursantların 65 faizini azərbaycanlılar təşkil edirdi.

Azərbaycan xalqının dahi oğlu, tarixi şəxsiyyət Heydər Əliyevin 1969-1982-ci illərdə Azərbaycana rəhbərliyi onun keçmiş SSRİ-də ən görkəmli siyasi xadim, rəhbər və dövlət başçısı olduğunu göstərdi. Nəticədə, 1982-ci ilin sonunda o, Moskvaya, partiya və dövlət hakimiyyətinə, yüksək vəzifəyə irəli çəkildi. SSRİ Ali Sovetinin 22 noyabr 1982-ci il tarixli qərarı ilə Heydər Əlirza oğlu Əliyev SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini təyin edildi.

Ulu öndərimiz 1987-ci ilin oktyabrında Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi Siyasi Bürosunun və şəxsən Baş katib Mixail Qorbaçovun yeritdiyi siyasi xəttə etiraz əlaməti olaraq, tutduğu vəzifələrdən istefa verdi. Heydər Əliyevin SSRİ rəhbərliyindən uzaqlaşdırılması, hər şeydən öncə, ermənipərəst M.Qorbaçovun Azərbaycana qarşı mənfur siyasətini reallaşdırmaq üçün əvvəlcədən düşünülmüş planlarını həyata keçirmək kimi çirkin məqsədindən irəli gəlirdi.

Ümummilli liderin SSRİ rəhbərliyindən uzaqlaşdırılmasının səbəbləri və xalqımız üçün ağır nəticələri tezliklə aşkar oldu. O, bu haqda demişdir: "Siyasi Bürodan istefa verdikdən 15 gün sonra Qarabağ məsələsi ortaya çıxdı. Qorbaçovun ən yaxın adamı, iqtisadi məsələlər üzrə müşaviri, milliyyətcə erməni olan professor Aqanbeqyan Parisdə keçirdiyi bir mətbuat konfransında "Dağlıq Qarabağ Ermənistana verilməlidir" - demiş, bu məsələ ilə əlaqədar Qorbaçovu da qızışdırmışdı. Moskvanın Qarabağ əməliyyatı mənim Siyasi Bürodan getməyimdən 15 gün sonra həyata keçirilməyə başladı. Deməli, bu plan hələ əvvəlcədən hazırlanmışdı, lakin tətbiq olunmasında mən ciddi maneə imişəm".

1991-ci ilin iyulunda Heydər Əliyev Moskvada olarkən Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasından çıxmaq haqqında bəyanat verdi. O vaxtkı Kreml sarayında verilmiş həmin sənədi gizlətdilər, mətbuatda açıqlamadılar. Bunun isə ciddi səbəbləri vardı. Çünki həmin bəyanatda Heydər Əliyevin partiyadan çıxmasının səbəbləri göstərilmişdi. Birinci səbəb Kommunist Partiyasının rəhbərliyi tərəfindən Azərbaycan xalqının başına gətirilmiş bəla və Qarabağ məsələsi ilə bağlı Azərbaycan xalqına olan təcavüz, ikinci səbəb 20 Yanvar faciəsi, Azərbaycan xalqına qarşı təcavüz və həmin təcavüzün ört-basdır edilməsi idi. Əlbəttə, hələ Sov.İKP-nin yaşadığı və güclü olduğu bir zamanda onu ifşa etmək insandan xüsusi cəsarət və mərdlik tələb edirdi. Üstəlik, vətəndaş yanğısı və aydın mövqeyinin olması da vacib idi. Nəhayət, ulu öndər Heydər Əliyevin Azərbaycanda siyasi hakimiyyətə qayıdışından sonra 20 Yanvar faciəsinə siyasi-hüquqi qiymət vermək mümkün olmuşdur. Respublika Prezidentinin 1994-cü il 5 yanvar tarixli fərmanına müvafiq olaraq ölkə parlamenti - Milli Məclis bu məsələ ilə bağlı xüsusi iclas keçirmiş və 1994-cü il 29 mart tarixli qərarı ilə 20 Yanvar faciəsinə hüquqi-siyasi qiymət vermişdi.

Ulu öndər Vətənin ağır günlərində xalqının yanında olmağa qərar verdi və bu məqsədlə də Azərbaycana qayıtdı. 20 iyul 1990-cı ildə Moskvadan Bakıya, iki gün sonra isə ağır blokada vəziyyətində olan Naxçıvana gələn Heydər Əliyevi xalq böyük coşqunluqla qarşıladı. 22 iyul 1990-cı il tariximizə böyük bir mərhələnin başlanğıcı kimi daxil olmuşdur. Muxtar respublikanın əhalisi müxtəlif şəhər və kəndlərdən ümummilli liderimizin ziyarətinə gəlirdilər, onun ətrafında sıx birləşmək arzusunda olduqlarını bəyan edirdilər.

"Doğma Vətən torpağına heç də yenidən hakimiyyətə qalxmaq ... üçün yox, ancaq və ancaq respublikanın bu ağır və çətin dövründə xalqın dərdinə şərik olmağa, vətəndaşlıq borcumu yerinə yetirməyə, azadlıq uğrunda mübarizəyə qoşulmağa gəlmişəm", - deyən ulu öndər xalqın ən ağır günündə onun yanında oldu. Naxçıvana gəlişindən az sonra, 1990-cı ilin avqustunda gənclərlə görüşdə Heydər Əliyevin dediyi aşağıdakı sözlər onun əsas amalını konkret şəkildə ifadə edirdi: ***"Mənim başlıca arzum Azərbaycanı siyasi və iqtisadi cəhətdən müstəqil, demokratik respublika kimi görməkdir".***

30 sentyabr 1990-cı ildə keçirilən seçkilərdə Naxçıvan Muxtar Respublikasının əhalisi yekdilliklə ulu öndəri Azərbaycan SSR-in və Naxçıvan MSSR-in xalq deputatı seçdi. 1990-cı il noyabrın 17-də keçirilən Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin ilk sessiyası Heydər Əliyevin sədrliyi ilə fəaliyyətə başlamışdı. Həmin sessiyada təkcə Naxçıvan üçün deyil, ümumən, Azərbaycan üçün son dərəcə böyük əhəmiyyətə malik taleyüklü qərarlar qəbul olunmuşdu. Belə ki, sessiyada Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikasının adından "Sovet Sosialist" sözlərinin çıxarılması, Naxçıvan MSSR Ali Sovetinin Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi adlandırılması, milli istiqlal rəmzi olan üçrəngli bayrağın Naxçıvan Muxtar Respublikasının dövlət bayrağı kimi qəbul edilməsi haqqında tarixi qərarlar qəbul olunmuşdu. Həmçinin, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi həmin bayrağın Azərbaycan Respublikasının rəsmi dövlət rəmzi kimi tanınması haqqında Azərbaycan SSR Ali Soveti qarşısında vəsatət də qaldırmışdı. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin ilk sessiyasında müzakirə edilən ən mühüm məsələlər sırasında 1990-cı ilin 20 Yanvar faciəsi və Dağlıq Qarabağ münaqişəsi də var idi. Yeri gəlmişkən, qeyd edək ki, Naxçıvan MR Ali Məclisinin qəbul etdiyi bu tarixi əhəmiyyətli qərarlar xeyli sonra Azərbaycan parlamenti tərəfindən də qəbul olunmuşdu. 1990-cı ilin 21 noyabrında Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi böyük dövlət xadimi Heydər Əliyevin işləyib hazırladığı "1990-cı ilin yanvar ayında Bakı hadisələrinə siyasi qiymət verilməsi haqqında" tarixi qərar qəbul etmişdi. Ümumiyyətlə, həmin vaxt böyük rəhbərimiz muxtar respublikanın ictimai-siyasi həyatında yaxından iştirak etmiş, xalqımızın demokratiya və müstəqillik uğrunda mübarizəsinə misilsiz xidmətlər göstərmişdir.

Azərbaycanda siyasi şəraitin ağırlaşması, o zamankı ölkə rəhbərliyinin səriştəsizliyi, daxildə çəkişmələrin artması respublikanın dövlət müstəqilliyi üçün təhlükə yaradırdı. Müstəqilliyimizin ilk illərində hökumət böhranının son dərəcə kəskinləşməsi ilə ölkədə vətəndaş müharibəsinin baş verməsi və müstəqilliyin itirilməsi təhlükəsi yarandıqda Azərbaycan xalqı ümummilli lider Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışı tələbi ilə ayağa qalxdı. Yeni Azərbaycan uğrunda siyasi hərəkat genişləndi. 1992-ci il oktyabrın 16-da Azərbaycanın bir qrup ziyalısı Heydər Əliyevə müraciətlə Azərbaycanda yeni siyasi partiyanın yaradılmasını və onun bu partiyada iştirak etməsini xahiş edirlər.

Böyük vətənpərvər Heydər Əliyev xalqın bu ağır günündə şübhəsiz ki, kənardan baxa bilməzdi. O, müraciətə müsbət cavabı ilə bir daha xalqla bir, həmrəy olduğunu nümayiş etdirdi. Oktyabrın 24-də ulu öndər müraciətə cavabında bildirmişdi: "Azərbaycanın bugünkü həyatı və gələcək taleyinə dair digər problemlər də məni narahat edir. ... Zənnimcə, onların ən qısa müddətdə həlli müstəqil Azərbaycan dövləti üçün son dərəcə vacibdir. Azərbaycanın çağdaş və gələcək taleyi ilə bağlı bu problemlərinə biganə qalmağa heç kəsin haqqı yoxdur".

"İndi Azərbaycan Respublikası müstəqil dövlət kimi öz dövlətçiliyinin bütün sahələrində çox iş görməlidir.

Dünya miqyasında bir müstəqil dövlət kimi yaşamaq, beynəlxalq aləmdə layiqli yer tutmaq üçün Azərbaycan xalqı həm bugünkü potensialından səmərəli istifadə etməli, həm də öz gələcəyi haqqında düşünməlidir".

Heydər ƏLİYEV.

Noyabrın 5-də Yeni Azərbaycan Partiyası Təşkilat Komitəsinin yığıncağında Heydər Əliyev Təşkilat Komitəsinin sədri seçildi. Noyabrın 21-də Naxçıvan şəhərində Yeni Azərbaycan Partiyasının təsis konfransı keçirildi və Heydər Əliyev partiyanın sədri seçildi.

Müstəqil, müasir Azərbaycan dövlətini yaratmaq xilaskar kimi ulu öndər Heydər Əliyevə nəsib oldu. Onun 1993-cü ildə hakimiyyətə qayıdışı ilə milli ideologiyamızın əks olunduğu dövlətçilik konsepsiyası hazırlandı. Prezident İlham Əliyevin 21 yanvar 2013-cü il tarixli "Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin 90 illik yubileyi haqqında" sərəncamında vurğulandığı kimi, "Azərbaycanda müasir, demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət quruculuğu, vətəndaş cəmiyyətinin təşəkkülü, milli-mənəvi dəyərlərə qayıdış və elmin, təhsilin, mədəniyyətin inkişafı əbədi surətdə Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Ölkəmizin Əsas Qanunu - Konstitusiyanın qəbul edilməsi, hakimiyyətlərin bölünmə prinsipinin təsbit olunması, hüquq normalarının və qanunvericilik bazasının beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması, müasir idarəetmə üsullarının bərqərar olması və müvafiq dövlət qurumlarının formalaşdırılması Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə gerçəkləşən genişmiqyaslı quruculuq proqramının tərkib hissəsidir".

Heydər Əliyevin çağdaş tariximizə Milli Qurtuluş Günü kimi daxil olmuş 15 iyun 1993-cü ildə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sədri seçilməsi ilə respublikada demokratiyanın, qanunçuluğun, hüquqi dövlət quruculuğunun bünövrəsi qoyuldu. 1993-cü ilin iyun-oktyabr ayları və sonrakı dövrdə müstəqil Azərbaycan dövlətinin qorunması və möhkəmləndirilməsi uğrunda Heydər Əliyevin mübarizəsi strateji məqsəd daşıyırdı. O, strateji və demokratik yolun mahiyyətini belə səciyyələndirirdi: "Azərbaycan Respublikası öz dövlət quruculuğunda, sosial-iqtisadi problemlərin həllində tutduğu strateji yolla gedir. Bizim bu yolumuz Azərbaycanda demokratik, hüquqi, sivilizasiyalı dövlət qurmaqdan, demokratik prinsipləri gündən-günə inkişaf etdirməkdən, dünyanın əldə etdiyi bütün demokratik nailiyyətləri Azərbaycanda yaymaqdan, onlardan bəhrələnməkdən ibarətdir".

1993-cü ildə Heydər Əliyevin xalqın təkidli tələbi ilə hakimiyyətə gəlişilə Azərbaycan cəmiyyətində dövlətçilik ideyalarının bərqərar olması fundamental mahiyyət kəsb etməyə başladı. Eyni zamanda, 1994-cü ilin oktyabr, 1995-ci ilin mart hadisələrində Heydər Əliyev Azərbaycan dövlətçiliyini faciələrdən və iflasdan xilas edə bildi. 1994-cü ilin oktyabr hadisələri zamanı televiziya və radio ilə xalqa müraciətində milli təhlükəsizliyimizə qarşı yaranmış vəziyyətlə əlaqədar hamını həmrəy olmağa çağıran Heydər Əliyev deyirdi: "Əziz həmvətənlər, Azərbaycan vətəndaşları! Bu ağır dəqiqələrdə bir daha sizə müraciət edirəm. Sizi əmin edirəm ki, Azərbaycanın dövlətçiliyini qorumaq üçün son nəfəsimə qədər, son damla qanıma qədər öz yerimdəyəm. Xalqla birlikdəyəm. Xalqın təhlükəsizliyini qorumağa çalışacağam. Bundan ötrü lazımi imkanlardan istifadə edəcəyəm. Eyni zamanda, əziz həmvətənlər, sizə güvənirəm, sizə arxalanıram".

Ümummilli lider Heydər Əliyev Azərbaycanda demokratik dövlət quruculuğu prosesini həyata keçirərkən aşağıdakı əsas prinsip və meyarları prioritet hesab etmiş və onların yüksək səviyyədə təmin olunmasını daim nəzarətdə saxlamışdır: 1) Çoxluğun hakimiyyətinin bərqərar olması, çoxluğun qəbul etdiyi qanun və qərarların həyata keçirilməsində hamının iştirakının təmin edilməsi; 2) Cəmiyyətdə qanunun aliliyinin təmin edilməsi, bunun üçün real maddi, sosial-siyasi və mənəvi təminat sisteminin formalaşdırılması, hüquqi dövlət anlayışının reallaşdırılması; 3) Milli, dini, siyasi mənsubiyyətindən asılı olmayaraq vətəndaşların hüquq bərabərliyi və azadlıqlarının qorunması; 4) Millətlərarası etnik və dini ədavət, ayrı-seçkilik hallarına yol verilməməsi, xalqlar dostluğu ideyasının gündəmə gətirilməsi; 5) Qanunvericilik və icraedicilik orqanlarının seçkili əsaslarla formalaşdırılması, xalq qarşısında hesabatlılıq, konstitusiyanın toxunulmazlığı; 6) Çoxpartiyalılığa, fikir plüralizminə meydan verilməsi.

Ulu öndər Heydər Əliyevin bir qərinədən artıq davam edən ölkəyə rəhbərlik, millətə liderlik fəaliyyətində təhsilə və elmə, bütövlükdə, xalqın intellektual səviyyəsinin yüksəldilməsinə qayğı bütün dövrlərdə üstün yer tutmuş, prioritet istiqamətlərdən biri olmuşdur. Əslində, Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə tariximizin 34 illik milli intibahı mahiyyət etibarilə xalqın təhsillənmə səviyyəsinin yüksəlişi, fundamental elmin yaranması, milli mədəniyyətin tərəqqisi ilə sıx bağlı olmuşdur. Bütün bunların hamısı təhsil sistemi və ondan səmərəli istifadə edilməsi nəticəsində mümkün olmuşdur. Bu mənada, təhsilin milli tərəqqidəki böyük rolundan danışarkən, Heydər Əliyevin dediyi kimi, "...təhsil sisteminin nə qədər dəyərli olduğunu ondan görmək olar ki, Azərbaycanda yüksək savada, biliyə, ixtisasa, yüksək elmə malik insanlar var və onlar cəmiyyətin çox hissəsini təşkil edir. Əgər bunlar olmasaydı, Azərbaycanın iqtisadiyyatı belə güclü inkişaf edə bilməzdi. Bunlar olmasaydı, Azərbaycanın elmi inkişaf edə bilməzdi. Bunlar olmasaydı, biz indi Azərbaycanı müstəqil dövlət kimi idarə edə bilməzdik. Onları qiymətləndirmək lazımdır və on illərlə əldə etdiyimiz nailiyyəti heç vaxt unutmamalıyıq..."

Güclü, inkişaf etmiş iqtisadiyyat güclü, qüdrətli dövlət deməkdir. Azərbaycanda neft sənayesi yalnız müstəqil Azərbaycan Respublikasının yaranmasından sonra xalqın milli sərvətinə, malına çevrilmişdir. Neft Azərbaycanın gələcək inkişafı üçün əsas, təməl, bünövrədir. Neft sənayesinin inkişaf etdirilməsi Azərbaycan dövləti qarşısında duran ən ümdə vəzifələrdəndir. Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyev 1994-cü il sentyabrın 16-da keçirdiyi brifinqdə demişdi: "... biz indi də, gələcəkdə də Azərbaycanın təbii sərvətlərindən, xüsusən, ən böyük təbii sərvətimiz olan neft yataqlarından çox ehtiyatla, səriştəli istifadə olunmasına çalışmalıyıq. Çalışmalıyıq ki, bu sərvətlərdən Azərbaycan xalqının bu günü və gələcəyi üçün maksimum mənfəət götürək".

Üç ildən çox müddətdə aparılan danışıqlar nəticəsində 1994-cü il sentyabrın 20-də Azərbaycan Dövlət Neft Şirkəti ilə dünyanın 11 böyük neft şirkəti arasında Bakıda, "Gülüstan" sarayında Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda olan "Azəri", "Çıraq" və "Günəşli" yataqlarından birgə neft çıxarılması haqqında ilk neft müqaviləsi imzalandı. İndi bütün dünyada "Əsrin müqaviləsi" adı ilə tanınmış bu müqavilənin imzalanması və gerçəkləşməsi müstəqil Azərbaycanın iqtisadi inkişaf konsepsiyasını təşkil edən və böyük siyasətçi Heydər Əliyev tərəfindən hazırlanmış neft strategiyasının həyata keçirilməsinin parlaq təzahürüdür. Azərbaycanın "Əsrin müqaviləsi"ndən başlanan yolu haqqında Heydər Əliyev demişdir: "1994-cü ildən Azərbaycan dövləti özünün yeni neft strategiyasını həyata keçirir və bu strategiyasının da əsas mənası, əsas prinsipləri Azərbaycanın zəngin təbii sərvətlərindən, o cümlədən neft və qaz sərvətlərindən Azərbaycan xalqının rifahı naminə daha da səmərəli istifadə etməkdən ibarətdir".

Neft müqaviləsi - "Əsrin müqaviləsi" imzalandıqdan sonra Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev böyük iftixarla bildirirdi: "Mən bu müqavilənin hazırlanmasında, imzalanmasında iştirak etdiyimə görə özümü çox xoşbəxt hesab edirəm. Üzərimə götürdüyüm məsuliyyəti dərk edirəm və ümidvaram ki, gələcək nəsillər bu gün burada baş verən tarixi hadisəni layiqincə qiymətləndirəcəklər".

Azərbaycanın iqtisadi həyatında əldə etdiyi yuxarıda vurğuladığımız uğurlar onun siyasi nüfuzunun artmasına da öz təsirini göstərdi. Əbədi rəhbərimiz Heydər Əliyev 1994-cü il sentyabrın 29-da BMT Baş Məclisinin 49-cu sessiyasındakı çıxışında Azərbaycan həqiqətlərini bütün dünyaya çatdırır, respublikamızın dünya iqtisadiyyatına inteqrasiyası sahəsində atdığı ilk addımları bəyan edirdi. Xüsusi məmnuniyyətlə qeyd edirdi ki, "Biz addım-addım irəliləyərək xarici dünya ilə əməkdaşlıq binasını ucaldırıq. Biz beynəlxalq əməkdaşlığa xüsusi əhəmiyyət veririk və mən böyük məmnuniyyət hissi ilə Sizə bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycan Respublikası sentyabrın 20-də Xəzər dənizinin Azərbaycan sektorunda neft yataqlarının birgə istismarı sahəsində bir sıra iri dünya şirkətlərinin konsorsiumu ilə 30 illik müqavilə imzalamışdır".

Azərbaycan Respublikasının TASİS və TRASEKA proqramları çərçivəsində Avropa İqtisadi Komissiyası ilə sıx əməkdaşlığı yaradılmışdır. Bunun nəticəsində 1995-1998-ci illərdə Avropa-Asiya istiqamətində tranzit yüklərinin daşınmasında respublikamızın nəqliyyat-kommunikasiyasından istifadə edilmiş və onun yükdaşıma dövriyyəsi 10 dəfə artmışdı. Bu sahədə fəaliyyətin genişlənməsində Heydər Əliyevin uzaqgörən, genişmiqyaslı və böyük perspektiv əhəmiyyətli xarici siyasəti Azərbaycanın beynəlxalq birliyə iqtisadi inteqrasiyası işində yeni bir addım olmuşdu. 1993-cü ildə "Avropa-Qafqaz-Asiya Transqafqaz nəqliyyat dəhlizi (TRASEKA)" proqramı qəbul olunmuşdu. Avropa Birliyi Komissiyasının təklifi ilə Azərbaycan, Gürcüstan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Ermənistan, Tacikistan, Türkmənistan, Özbəkistan nümayəndələrinin 1993-cü ilin mayında Brüsseldə görüşü keçirilmiş və orada regionun nəqliyyat infrastrukturunun inkişafı məsələləri müzakirə edilmişdi. Heydər Əliyev Azərbaycanın əlverişli coğrafi-siyasi mövqeyindən respublikamız üçün səmərəli istifadə etmək üçün bu proqramın reallaşmasında təşəbbüsü ələ almış və 1998-ci il sentyabrın 7-8-də Bakı şəhərində tarixi "Böyük İpək Yolu"nun bərpası üzrə beynəlxalq konfransın keçirilməsinə nail olmuşdu.

Heydər Əliyev ölkədə demokratik, dünyəvi, hüquqi dövlət quruculuğunun əsasını qoydu və apardığı islahatlarla dövlətçiliyimizi getdikcə daha da inkişaf etdirməyə başladı. Ulu öndər ölkə prezidenti seçildikdən cəmi bir il sonra - 1994-cü il sentyabrın 29-da BMT Baş Məclisinin 49-cu sessiyasındakı çıxışında insan hüquqları və azadlıqlarının qorunmasının onun üçün prioritet əhəmiyyət kəsb etdiyini nəzərdə tutaraq söyləmişdir: "Respublikamızda artıq çoxpartiyalı sistem mövcuddur, siyasi plüralizm, şəxsiyyət, söz, mətbuat, vicdan azadlıqları, insan hüquqlarının müdafiəsi və qanunun aliliyi prinsipləri möhkəm bərqərar olmuşdur. Dərisinin rəngindən, din və dil mənsubiyyətindən asılı olmayaraq, çoxmilləti Azərbaycanın bütün vətəndaşları bərabər hüquqlardan istifadə edirlər. Qarşımızda duran ən mühüm vəzifə Konstitusiyanın əsas prinsiplərini dərindən mənimsəmək, respublika həyatına tətbiq etmək və onun verdiyi təminatları reallaşdırmaqdan ibarətdir".

Böyük rəhbərimizin Azərbaycan xalqı qarşısında heç vaxt unudulmayacaq xidmətləri onun tanınmış dünya liderləri tərəfindən də obyektiv və düzgün qiymətləndirilməsinə səbəb olmuşdur. Onlardan cəmi ikisini göstərmək istərdik:

Amerika Birləşmiş Ştatlarının keçmiş prezidenti Corc Buş ulu öndərimizə böyük qiymət verərək demişdir: "Heydər Əliyev Cənubi Qafqazda uzun müddət ərzində ən əsas şəxsiyyət olmuşdur. Bu günlərdə Amerika Birləşmiş Ştatları və Azərbaycanın bəhrələndiyi dostluq əlaqələrinin qurulmasında və Azərbaycanın müstəqilliyinin qorunmasında onun şəxsi səyləri həyati əhəmiyyət daşımışdır. Məhz onun rəhbərliyi altında Amerika Birləşmiş Ştatları və Azərbaycan Əfqanıstanda və İraqdakı əməliyyatlar da daxil olmaqla, terrorizmə qarşı mübarizədə tərəfdaş olmuşlar. Dağlıq Qarabağ faciəsinin sülh danışıqları vasitəsilə ədalətli və uzunmüddətli həllinə nail olmaq sahəsində onun nümayiş etdirdiyi qətiyyət regionda sülh və sabitliyin saxlanmasında mühüm əhəmiyyət kəsb etmişdir. Eyni zamanda, onun mövqeyi və göstərdiyi səylər Azərbaycanın iqtisadi inkişafını möhkəmləndirən böyük həcmli xarici sərmayələrin cəlb olunmasında əsas rol oynamışdır. Bu nailiyyətlər milyonlarla azərbaycanlının həyatını yaxşılaşdırmış və Azərbaycanın iyirmi birinci əsrə müasir dövlət kimi daxil olmasına imkan yaratmışdır". Türkiyə Cümhuriyyətinin o zamankı prezidenti Əhməd Necdət Sezər isə aşağıdakıları söyləmişdir: "Uzaqgörən və istedadlı idarəçiliyi sayəsində Azərbaycanın hər sahədə inkişaf etməsini və bugünkü nüfuzlu mövqeyə çatmasını təmin edən Heydər Əliyevi şəxsən tanıdığıma görə böyük şərəf və xoşbəxtlik hissləri keçirirəm. Azərbaycanın əmin-amanlığı və çiçəklənməsi üçün göstərdiyi səylərlə yanaşı, Heydər Əliyev bütün Qafqaz bölgəsinin sülhün bərqərar olduğu bir məkana çevrilməsi istiqamətindəki fəaliyyəti ilə də daim xatırlanacaqdır. Heydər Əliyevin dəyərli töhfələri ilə başlanmış müştərək layihələr dost və qardaş dövlətlərimizi bir-birinə daha da yaxınlaşdıraraq, ölkələrimiz arasındakı münasibətlərin sarsılmaz təməllər üzərində qurulduğunu bir daha sübut etmişdir".

Heydər Əliyevin Azərbaycan dövlətçiliyi qarşısında saysız-hesabsız xidmətlərindən biri də Əsas Qanunun - Azərbaycan Konstitusiyasının hazırlanması və qəbul edilməsidir. **Müstəqil Azərbaycan Konstitusiyasının yaradılması missiyasını məhz Heydər Əliyev öz üzərinə götürdü. Bununla da, o, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının yaradıcısı kimi tarixi missiyanı uğurla həyata keçirdi. Müstəqil dövlətimizin ilk Konstitusiyasının yaradılmasının təşəbbüsçüsü, rəhbəri və yaradıcısı məhz Heydər Əliyev oldu.**

1995-ci ilin iyul ayında Milli Məclisin iclasında Prezident Heydər Əliyevin sədrliyi ilə Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasını hazırlayan Dövlət Komissiyası təşkil edildi. Prezident öz fəaliyyətində həm də aşkarlığa xüsusi əhəmiyyət verirdi. O qeyd edirdi: "Bu da təsadüfi deyil. Çünki bizim işimiz tam aşkarlıq şəraitində keçir. Azərbaycan Respublikasında aşkarlıq, demokratik prinsiplər bərqərar olub və bərqərar olmaqdadır". Elə həmin iclasda Konstitusiya Komissiyasının qarşısında duran vəzifələr müəyyən edildi.

Müstəqil Azərbaycan Respublikasının ilk Konstitusiyası ölkəmizdə demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu prosesinin hüquqi bazasını yaratdı və onun inkişafına təkan verdi. Konstitusiya qəbul edilən gündə, noyabrın 12-də respublika parlamentinə - Milli Məclisə ilk dəfə olaraq çoxpartiyalılıq əsasında demokratik seçkilər də keçirildi. Azərbaycan Prezidenti ilk Konstitusiyanın qəbul edilməsinin milli dövlətçilik tarixində müstəsna əhəmiyyətini nəzərə alaraq 1 noyabr 1996-cı il tarixli fərmanı ilə hər il noyabrın 12-nin ölkəmizdə Konstitusiya Günü kimi qeyd edilməsini qərara aldı.

Ulu öndərin dövlətçilik konsepsiyasının uğurlu istiqamətlərindən biri də ölkəmizin 2001-ci il yanvarın 25-də Avropa Şurasına tamhüquqlu üzv qəbul olunmasıdır. Bu nüfuzlu qurumla hərtərəfli əməkdaşlıq edən ölkəmizin qazandığı ən mühüm nailiyyətlərdən biri müstəqillik tarixində ilk dəfə olaraq Azərbaycan nümayəndəsinin Avropa Şurasının rəhbərliyində təmsil olunması idi. Avropa Şurası Parlament Assambleyasının 2003-cü ilin yanvarında keçirilən qış sessiyasında Azərbaycanı bu nüfuzlu qurumda təmsil edən nümayəndə heyətinin rəhbəri İlham Əliyevin AŞPA-nın vitse-prezidenti və Büro üzvü seçilməsi Azərbaycanın beynəlxalq aləmdə qazandığı nüfuzun ən uğurlu və ən bariz göstəricilərindən biri sayılmalıdır.

Elmin, təhsilin, mədəniyyətin böyük himayəçisi, əvəzsiz maarifpərvər Heydər Əliyevin 1993-cü ilin iyununda yenidən Azərbaycanda siyasi hakimiyyətə xilaskar missiyalı qayıdışı ilə bütün sahələrdə olduğu kimi, elm, təhsil və mədəniyyət sahəsində də tənəzzülün, böhranın, dağılmanın qarşısı alındı. Qeyd etmək lazımdır ki, təhsilə, elmə və mədəniyyətə böyük qayğı Heydər Əliyev şəxsiyyətinin həmişə aparıc